

Wspomnienie o Profesorze Witoldzie Karczewskim

22 czerwca 2008 r. odszedł nasz kolega, wybitny uczony neurofizjolog, humanista, działacz społeczny, wieloletni członek Zarządu TPKN, prof. dr hab. Witold Karczewski. Chciałbym przedstawić jego sylwetkę jako działacza społecznego.

Witka Karczewskiego poznałem w burzliwym roku 1980 i od tego czasu nasze drogi blisko siebie. Witek należał do tych przyrodników, którym nie wystarcza działalność badawcza we własnej specjalności i którym nieobca jest szersza refleksja nad funkcjonowaniem świata. Podzielałem Jego racjonalistyczny i pozytywistyczny światopogląd, co kształtowało naszą przyjaźń i współpracę. Jesienią 1980 roku podobnie myślący uczeni z różnych dziedzin wiedzy – matematycy, fizycy, mechanicy, chemicy, biologzy, historycy, lekarze – postanowili założyć niezależne, interdyscyplinarne towarzystwo – nazwane Towarzystwem Popierania i Krzewienia Nauk (TPKiN). Przedmiotem zainteresowań Towarzystwa był rozwój, organizacja i funkcjonowanie nauki w społeczeństwie, oddziaływania pomiędzy różnymi dyscyplinami nauki, etyka badań naukowych, polityka naukowa państwa i popularyzacja nauki.

Witek był jednym z założycieli i jednym z pierwszych prezesów TPKiN. W grudniu 1981 r. Towarzystwo zostało rozwiązane przez władze i działało w podziemiu. Stan wojenny przyniósł nowe wyzwania – polityczne i ekonomiczne. Widocznym znakiem istnienia TPKiN na przełomie lat 1981/1982 było opublikowanie tekstu „Czas próby” stanowiącego swoisty „kodeks przyzwoitych zachowań” w stanie wojennym. Witek Karczewski brał udział w jego opracowaniu, a dr Ryszard Herczyński przyplacił to przedsięwzięcie kilkunastomiesięcznym więzieniem.

Fatalny stan gospodarczy kraju odbijał się na funkcjonowaniu opieki lekarskiej. W szpitalach i aptekach brakowało lekarstw, sprzętu medycznego, środków diagnostycznych itp. Przyjaciele z zagranicy gotowa była pomoc w zaopatrzeniu, ale władze utrudniały takie inicjatywy. Potrzebna też była koordynacja pomocy z potrzebami. Nadsyłane z zagranicy leki najczęściej trafiały do parafii, nie przygotowanych do kompetentnej dystrybucji darów. Witek Karczewski jako lekarz zorganizował grupę ludzi, którzy zbierali w szpitalach informacje o najpilniejszych potrzebach w zaopatrzeniu, a następnie przekazywali je Komitetowi Polonii Kanadyjskiej w Ottawie, który realizował zamówienia.

Wiosną 1982 r. podziemne struktury „Solidarności” Regionu Mazowsze organizowały społeczne komitety środowiskowe w oświacie, kulturze, nauce i służbie zdrowia. Do

Spółecznego Komitetu Nauki zaproszony został m.in. Witek Karczewski i niżej podpisany. Pamiętam pierwsze zebranie SKN w nieznanym mi mieszkaniu i niepokój, kogo tam spotkam. Na klatce schodowej spotkałem Witka i odetchnąłem z ulgą. Jego udział był gwarancją sensowności przedsięwzięcia. Przez kilka lat razem spotykaliśmy się w konspiracyjnych lokalach. Społeczny Komitet Nauki (SKN) pomagał prześladowanym pracownikom nauki, rozdzielał stypendia, wydawał własne czasopisma, a także zakazane przez cenzurę podręczniki i dzieła naukowe. Wspólnym przedsięwzięciem SKN i Społecznej Komisji Zdrowia był, opracowany przez specjalistów radiobiologów i lekarzy, szczegółowy raport o zagrożeniach wynikających z katastrofy w Czarnobylu.

W r. 1985 Lech Wałęsa zaapelował do opozycyjnych intelektualistów o opracowanie raportu na temat stanu Kraju i przygotowanie propozycji reform. Pierwszą reakcją Witka i innych kolegów, którym powierzono sprawy nauki i badań naukowych, było zaskoczenie. Po pierwsze, nikt z nas nigdy nie zajmował się polityką naukową ani zawodowo ani amatorsko. Po drugie, jaki sens ma planowanie reform w warunkach zacieśniającej się władzy autorytarnej? A jednak, materiały zamieszczone w tomie „*Polska. 5 Lat po Sierpniu*” [1] już po czterech latach okazały się niezwykle użyteczne dla negocjatorów strony solidarnościowej przy Okrągłym Stole. Ta pierwsza, nieco naiwna analiza, stanowiła podstawę głębszej refleksji przedstawionej przez W. Karczewskiego, W. Kunickiego-Goldfingera, B. Skargę i niżej podpisanego w wydawnictwie Społecznego Komitetu Nauki [2]. Tekst, rozpowszechniony w przededniu obrad Okrągłego Stołu, stanowił bazę negocjacji w sekcjach zajmujących się resortowymi instytutami naukowymi i placówkami Polskiej Akademii Nauk. Niektóre propozycje - likwidacja parabudżetowych funduszy celowych, utworzenie komitetu badań naukowych i konkursowe zasady finansowania badań naukowych zostały zrealizowane w praktyce.

Odzyskanie w r. 1989 swobód demokratycznych stworzyło konieczność szybkiej realizacji reform we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego i społecznego, w tym również nauki i edukacji. W r. 1989 Witek został powołany w skład **Komitetu d/s Nauki i Techniki** w rządzie Tadeusza Mazowieckiego. Zapleczem intelektualnym członków Komitetu, którzy pracowali nad reformami nauki było restytuowane w r. 1989 **Towarzystwo Popierania i Krzewienia Nauk**, a zwłaszcza jego **Komisja Polityki Naukowej** która dostarczała opinii środowiska w sprawie proponowanych zmian. Prace Komitetu d/s Nauki i Techniki zaowocowały utworzeniem w r. 1991 **Komitetu Badań Naukowych** i nowym systemem finansowania badań naukowych. Naturalnym biegiem rzeczy, Witold Karczewski został pierwszym Przewodniczącym KBN w randze ministra i pozostawał na tym stanowisku

do r. 1995 ciesząc się powszechnym szacunkiem. Nie wszystkie zmiany w polityce naukowej III Rzeczypospolitej spełniły wcześniejsze oczekiwania reformatorów. Swoje własne refleksje na temat reform w edukacji i nauce przedstawiliśmy wspólnie w *Kulturze Paryskiej* [3], a także w księdze jubileuszowej „*Dziesięciolecie Polski Niepodległej. 1989-1999*” [4].

Lipiec 2008 r.

Andrzej Ziabicki

- [1]. A. Ziabicki, W. Karczewski, G. Białkowski, S. Amsterdamski, w: „*POLSKA 5 LAT PO SIERPNIU*”, Cz. IV. „Oświata, nauka, kultura”, Rozdz. 2, "Nauka i polityka naukowa" 1985, str. 134. Przedruk: Wokół Nauki, Nr 5. maj 1986.
- [2]. W. Karczewski, W. Kunicki-Goldfinger, B. Skarga, A. Ziabicki, „Uwagi o polityce naukowej”, Serwis Informacyjny SKN, wyd. specjalne, maj 1989, str. 1-12
- [3]. W. Karczewski, A. Ziabicki, „Nauka polska. Blaski i cienie”, *Kultura* (Paryż) 1999, Nr 1/616-2/617, str. 1-13.
- [4] S. Amsterdamski, W. Karczewski, A. Ziabicki, *Badania naukowe*, w tomie: „*DZIESIĘCIOLECIE POLSKI NIEPODLEGŁEJ 1989 - 1999*”, Red. W. Kuczyński, Universal Publ. & Productions, Warszawa, 2001, str. 442-446